

un-ta, 1984. — 200 s.

3. Vas'kivs'ka S. V. Osnovy psykholohichnoho konsul'tuvannya. K., 2004.

4. Psykholohiya konsul'tuvannya. Khrestomatiya/Upor. I.V.Koshova, N.F.Lytovchenko, I.M.Nakazna. – Nizhyn: Milanik, 2009. – 623s.

5. Sapohova E.E. Praktykum po konsul'tatyvnoy psykholohy. – M.: Rech', 2009. – 513s.

6. Syniov V.M. Psykhologo-pedagogichni problemy defektologii ta penitenciarii/V.M.Syniov – K.: «MP Lesya», 2010. – 779s.

Музычко Л.Т. Комплексная психокоррекция посттравматических нарушений интеллектуальной и эмоционально-волевой сферы.

В статье представлено процедуру формирующего эксперимента и содержание программы психологической коррекции посттравматических нарушений интеллектуальной и эмоционально-волевой сферы у военнослужащих. Раскрыто содержание и задачи каждого этапа психокоррекционной работы с курсантами, бывшими участниками АТО.

Главными средствами и формой преодоления посттравматического синдрома является тренинг, состоящий из трех модулей :1) особенности протекания посттравматического стрессового расстройства; 2) основные техники преодоления следствий ПТСР ;3) формирование эмоционально-волевого компонента посттравматического стрессового расстройства у военнослужащих.

Основанием психокоррекционной программы послужила концепция В.Н.Синева о единстве компонентов интеллекта, - содержательного, деятельностного и личностного, - в коррекционной работе.

Развернута теоретическая модель системы коррекции посттравматических нарушений у военнослужащих. Раскрыто содержание психолого-педагогической работы по преодолению интеллектуальных нарушений у курсантов, приведены принципы психокоррекционного влияния.

Ключевые слова : военнослужащий, участник АТО, посттравматическое стрессовое расстройство, психокоррекция, интеллектуальная и эмоционально-волевая сфера.

Muzychko L.T. The complex of psychological correction posttraumatic disorders of the intellectual and emotional-volitional system.

The article presents the procedure of the form experiment and the content of psychological correction program for post-traumatic stress disorder in case of intellectual and emotional component of soldiers. The contents and tasks of each phase of psycho-correction work with former ATO soldiers are presented. The main means and form of overcoming post-traumatic disorders are trainings that consist of three modules: 1. Features of post-traumatic stress disorder, 2. Main techniques for overcoming post-traumatic stress disorder, 3. Formation of the emotional-volitional component of overcoming post-traumatic stress disorder for soldiers. The basis of the psycho-correction program is concept by Prof. Sinov - the united components of intelligence. Semantic activity and personal components in correctional work of unity.

The theoretical model of the correction system of post-traumatic disorders of soldiers is presented. The content of psychological and pedagogical work on the filing of intellectual violations for cadets, the principles of psycho-correction influence are revealed.

Keywords: former ATO soldiers, post-traumatic disorders, emotional-volitional system, psycho-correction, training.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2017 р.

Статтю прийнято до друку 13.11.2017 р.

Рецензент : д.психол.н., проф.Шульженко Д.І.

УДК 376.2.018:93-031.42

Островська К.О.

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІЗНИМ РІВНЕМ АУТИЗМУ

У статті висвітлені особливості вольової сфери дітей дошкільного віку з різним рівнем аутизму. У психологічному дослідженні брали участь 40 дітей дошкільного віку від 5 до 7 років: 20 дітей із аутизмом та 20 дітей із затримкою психічного розвитку. У процесі роботи були використані такі методики: шкала тестів розумового розвитку А.Біне-Т.Сімона; дослідження вольових проявів; методика «Дослідження довільної активності у грі» Р.М. Геворк'ян; тест «Розфарбуй малюнок» Є.Є. Кравцова; методика «Психолого – освітній

профіль» РЕР – R; нейропсихологічна діагностика за А.Р. Лурії. Представлені результати порівняльного, кореляційного аналізу дітей із різним рівнем аутизму.

Показано, що рівень довільної регуляції вищий для дітей із затримкою психічного розвитку, ніж для дітей із аутизмом, що вказує на те, що вони самостійно виконують завдання, які пропонує учитель. Діти з аутизмом за результатами досліджень були розділені на три групи: з високим, середнім і низьким рівнем аутизму. У дітей з низьким рівнем аутизму переважає найвищий рівень витримки, рішучості, самостійності, довільної регуляції. Отримані параметри дозволяють дітям із аутизмом задовільно виконувати корекційну програму, що приводить до їх емоційного, інтелектуального та фізичного розвитку.

Ключові слова: довільна регуляція, рівень аутизму, ініціативність, самостійність, наполегливість, витримка, мовлення, пам'ять.

Постановка проблеми. Дошкільна освіта є першою ланкою освітньої галузі, що виконує роль фундаменту для подальшого розвитку дитини, готує її до навчання у школі. Основним завданням дошкільної освіти є збереження і зміцнення фізичного та психологічного здоров'я дитини із аутизмом, здійснення впливу на формування її особистості, набуття нею соціального досвіду та успішній соціальній адаптації.

Проблему розвитку й адаптації дітей з різним рівнем аутизму досліджували такі вчені як К.Лебединська, О. Нікольська, Є. Баєнська, М. Ліблінг, Г. Хворова, К. Островська, Д. Шульженко та інші. Актуальність проблеми і її недостатнє висвітлення у спеціальній психології, зокрема неповне висвітлення особливостей вольової сфери дітей дошкільного віку з різним рівнем аутизму в умовах дошкільного навчального закладу зумовили вибір цієї теми дослідження.

Мета статті. Визначити особливості вольової сфери дітей дошкільного віку з різним рівнем аутизму.

Довільними називають дії, скеровані на досягнення свідомо поставленої мети, які спонукаються конкурентними мотивами і пов'язані з перешкодами, для подолання яких треба докласти зусиль [11, с. 88]. Розвиток довільних дій у дитини відбувається у процесі наслідування. Успішність засвоєння довільних дій залежить від їх усвідомлення.

Виконання вольових дій залежить від мовного планування і мовної регуляції. У формі слів дитина формулює для себе завдання, обговорює можливі рішення під час боротьби мотивів, нагадує собі, для чого вона виконує дію, примушує себе досягати мети. Мовлення не відразу виконує у поведінці дитини регулювальну роль. Дитина оволодіває вмінням словесно спрямовувати і регулювати власні дії, застосовуючи форми управління поведінкою, які до неї застосовували дорослі.

У ранньому дошкільному віці дитина, добре розуміючи мовлення, використовуючи його у спілкуванні, ще не вміє виконувати за словесною інструкцією складні дії. Вказівки дорослого можуть спонукати дошкільника почати дію або зупинити. Мовлення дитини лише супроводжує дії і виражає їх результати, але ще не планує і не регулює їх.

Г. А. Урунтаєва зазначає, що у дітей дошкільного віку успіх, а у деяких і невдача, стимулює подолання труднощів. Об'єктивна, доброзичлива оцінка дорослого допомагає дитині мобілізувати свої сили і досягти результат [13, с. 130].

У складній вольовій дії С.Л. Рубінштейн виділяє чотири основні стадії: виникнення спонуки і попередня постановка цілі; стадія обговорення та боротьби мотивів; вирішення [12, с. 366].

В.Г. Маралов вважає, що змістовно соціальна активність також виявляється у готовності виконувати обов'язки, виявляти ініціативу, що супроводжується прийняттям на себе певної міри відповідальності, яка характеризується відповідним рівнем самостійності та усвідомленості [3, с. 96]. Найважливішими умовами поведінки та діяльності, що характеризуються успішною соціальною активністю є організація цієї діяльності, побудованої за принципом групової відповідальної залежності.

Аутистичний розлад – важка форма патології психічного розвитку з соціальними, комунікативними, мовленнєвими, регуляторними порушеннями [2, с. 57]. Спектр аутистичних порушень – це багатоманітний різновид, відмінностей, відхилень і порушень, центральним і спільним для яких є порушення соціальної інтеграції та небажання (навіть острах) аутичних людей вступати в будь-який контакт із суспільством, зокрема зі своїм оточенням [14, с. 7-8]. Психологічні особливості дітей та осіб з аутизмом достатньо широко вивчалися у працях [5-10, 15]. Прояви цілеспрямованості і наполегливості,

як свідчать дослідження, залежать від рівня розвитку мисленнєвої діяльності дітей. Чим успішніше дитина аналізує, порівнює, узагальнює, тим довше вона може йти до мети, втримувати її у полі зору, здійснювати зусилля. Зв'язок наполегливості і цілеспрямованості з пізнавальними процесами зумовлений детермінованістю волі зовнішніми умовами. Для успішної діяльності, подолання перешкод необхідно пізнати закономірності об'єктивної дійсності [4, с. 254].

За умов цілеспрямованого виховання для дітей старшого дошкільного віку стає актуальним поняття «соціальна активність», яку дослідники визначають як здатність дитини включатися до специфічної для певного віку діяльності з розв'язанням суспільних завдань, виявляти такий рівень психічної активності, який би сприяв отриманню результатів, значущих для інших і для себе (у плані становлення соціально значущих рис особистості).

Необхідною умовою виникнення вольової регуляції дій є певний рівень розвитку самосвідомості. Завдяки самосвідомості у дитини відбувається формування образу-мети, образу-моделі дії, у яких поєднуються потреби, мотиви, цілі, моральні й естетичні уявлення. Однією з функцій самосвідомості є співвіднесення імпульсивних потягів з моральними принципами поведінки. За допомогою волі особистість контролює, регулює свої дії і вчинки [4, с. 158].

Виготський Л.С. розглядав вольову поведінку соціальною як за змістом, так і за механізмами. Провідну роль у соціальній зумовленості волі він вбачав у мовленнєвому спілкуванні дитини з дорослим. Спочатку дорослі за допомогою слова регулюють поведінку дитини, а поступово дитина сама починає регулювати її. Слово стає не тільки засобом спілкування, але й засобом організації своєї поведінки [1, с. 232].

Показником сформованої довільності є відносна незалежність дошкільника від дорослого у постановці мети, плануванні й організації завдань, своїх дій. Адже часто дитина дошкільного віку легко порушує почату діяльність за відсутності зовнішнього контролю, що свідчить про не сформованість у неї внутрішнього механізму регуляції своїх дій. Довільність передбачає вміння дитини надавати зміст своїм діям, враховуючи набутий досвід.

Методика та організація дослідження. У психологічному дослідженні брали участь 40 дітей дошкільного віку від 5 до 7 років. Це були діти ДНЗ № 180 у кількості 20 дітей (10 хлопчиків і 10 дівчаток) та діти із аутизмом ДНЗ № 165 серед них 20 дітей (12 хлопчиків і 8 дівчаток). У процесі роботи були використані такі методики: шкала тестів розумового розвитку А.Біне-Т.Сімона; дослідження вольових проявів; методика «Дослідження довільної активності у грі» Р.М. Геворк'ян; тест «Розфарбуй малюнок» Є.Є. Кравцова; методика «Психолого – освітній профіль» РЕР – R; нейропсихологічна діагностика А.Р. Лурії.

Результати дослідження. Згідно із результатами методики дослідження вольових проявів встановлено, що у 10,3% дітей із аутизмом переважає високий рівень наполегливості, у 22,4% середній, а в 67,3% низький. Натомість, у 29,3% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень наполегливості, у 38,6% середній, а в 32,1% низький. У 7,5% дітей із аутизмом переважає високий рівень витримки, у 26,7% середній, а в 65,8% низький. Натомість, у 20,6% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень витримки, у 37,8% середній, а в 41,6% низький. Також у 18,6% дітей із аутизмом переважає високий рівень рішучості, у 27,9% середній, а в 53,5% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 25,4% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень рішучості, у 39,6% середній, а в 35% низький. У 9,7% дітей із аутизмом переважає високий рівень самостійності, у 22,8% середній, а в 67,5% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 23,4% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень самостійності, у 35,2% середній, а в 41,4% низький. У 11,5% дітей із аутизмом переважає високий рівень ініціативності, у 27,3% середній, а в 61,2% низький. Натомість, у 18,7% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень ініціативності, у 36,9% середній, а в 44,4% низький. (Рис. 1).

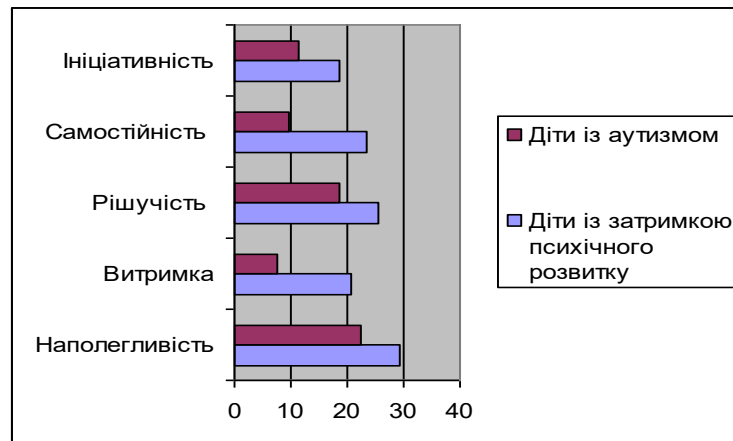

Рис. 1. Показники методики дослідження вольових проявів дітей із затримкою психічного розвитку та дітей із аутизмом

Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом вищий рівень наполегливості, витримки, рішучості, самостійності та ініціативності.

Згідно із результатами методики «Дослідження довільної активності у грі» Р.М. Геворк'ян встановлено, що у більшості дітей із аутизмом спостерігається відсутність вольових якостей у ситуації подолання труднощів, вони не проявляють інтересу до отримання нагороди. Діти не ставлять перед собою цілей у грі, мету перед собою ставлять із допомогою дорослих і тому не завжди досягають поставленої ігрової цілі. Натомість, більшість дітей із затримкою психічного розвитку ставлять перед собою мету у грі – здобути довгоочікуваний сюрприз, який приготували дорослі. Діти більшою мірою обдумують з допомогою дорослих і планують засоби досягнення поставленої цілі, намагаються добре виконати поставлену перед ними роль у грі, і досягають поставленої у грі цілі.

Згідно із результатами тесту «Розфарбуй малюнок» Є.Є. Кравцова встановлено, що у 9,7% дітей із аутизмом переважає високий рівень довільної регуляції, у 28,6% середній, а в 61,1% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 21,7% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень довільної регуляції, у 41,2% середній, а в 37,1% низький. (Рис. 2).

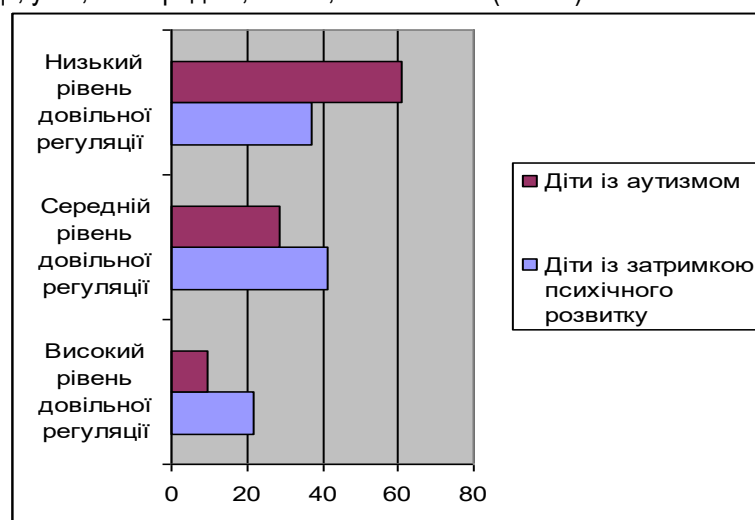

Рис. 2. Показники тесту «Розфарбуй малюнок» Є.Є. Кравцова дітей із затримкою психічного розвитку та дітей із аутизмом

Це свідчить про те, що у з дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий рівень довільної регуляції, характеризується тим, що діти самостійно виконують завдання запропоновані педагогом.

Згідно із результатами опитувальника РЕР-R встановлено, що у 35,7% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень встановлення контактів, у 42,1% середній, а в 22,2% низький рівень

прояву цієї ознаки. Натомість, у 8,4% дітей із аутизмом високий рівень встановлення контактів, у 48,5% середній, а в 43,1% низький. Це свідчить про те, що у дітей із аутизмом нижчий рівень здатності до встановлення контактів. Також у 35,3% дітей із затримкою психічного розвитку високий показника за шкалою рівень гра і зацікавлення предметами, у 44,3% середній, а в 20,4% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 18,9% дітей із аутизмом переважає високий показника за шкалою рівень гра і зацікавлення предметами, у 47,5% середній, а в 33,6% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку і в дітей із аутизмом переважає середній рівень гри і зацікавлення предметами. У 55,3% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень реакції на подразники, у 37,2% середній, а в 7,5% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 22,4% дітей із аутизмом переважає високий рівень реакції на подразники, у 44,1% середній, а в 33,5% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку і в дітей із аутизмом переважає середній рівень реакції на подразники. У 48,6% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень розвитку мовлення, у 34,2% середній, а в 17,2% низький рівень прояву цієї ознаки. Також у 19,4% дітей із аутизмом переважає високий рівень розвитку мовлення, у 36,7% середній, а в 43,9% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень розвитку мовлення. У 53,6% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень наслідування, у 35,6% середній, а в 10,8% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 28,5% дітей із аутизмом переважає високий рівень наслідування, у 37,8% середній, а в 33,7% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень наслідування. Також у 52,6% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень перцепції, у 37,4% середній, а в 10% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 29,8% дітей із аутизмом переважає високий рівень перцепції, у 41,1% середній, а в 29,1% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень перцепції. У 57,4% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень розвитку дрібної моторики, у 34,1% середній, а в 8,5% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 21,4% дітей із аутизмом переважає високий рівень розвитку дрібної моторики, у 38,2% середній, а в 40,4% низький. У більшості дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень дрібної моторики. Також у 64,7% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень розвитку великої моторики, у 30,2% середній, а в 5,1% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, 27,9% дітей із аутизмом переважає високий рівень розвитку великої моторики, у 43,2% середній, а в 28,9% низький. Це свідчить про те, що у дітей із аутизмом переважає нижчий рівень розвитку великої моторики. У 51,4% дітей із затримкою психічного розвитку переважає високий рівень зорово-рухової координації, у 34,6% середній, а в 14% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 27,3% дітей із аутизмом переважає високий рівень зорово-рухової координації, у 37,4% середній, а в 35,3% низький. У дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий рівень зорово-рухової координації. (Рис. 3).

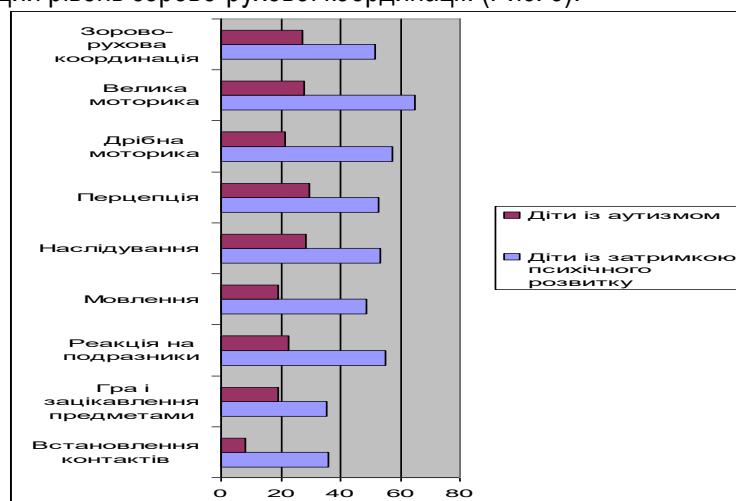

Рис. 3. Показники опитувальника PEP-R дітей із затримкою психічного розвитку та дітей із аутизмом

У дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий

рівень здатності до встановлення контактів, гри і зацікавлення предметами, реакції подразники, мовлення, наслідування, перцепції, дрібної та великої моторики, зорово-рухової координації.

Згідно із результатами нейропсихологічної діагностики А.Р. Лурії встановлено, що у 46,2% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень реципрочної координації (шкала рухи і дії), у 32,1% середній, а в 21,7% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 12,4% дітей із аутизмом розвитку високий рівень реципрочної координації (шкала рухи і дії), у 42,3% середній, а в 45,3% низький. Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень реципрочної координації. У 47,2% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень розвитку гнозису, у 31,3% середній, а в 21,5% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 23,5% дітей із аутизмом переважає високий рівень розвитку гнозису, у 38,8% середній, а в 37,7% низький. Це свідчить про те, що у більшості дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень розвитку гнозису. У 45,4% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень розвитку мовленнєвих функцій, у 31,2% середній, а в 23,4% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 18,3% дітей із аутизмом високий рівень розвитку мовленнєвих функцій, у 36,5% середній, а в 45,2% низький. Це свідчить про те, що у більшості дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень розвитку мовленнєвих функцій. Також у 48,3% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень пам'яті, у 33,5% середній, а в 18,2% низький рівень прояву цієї ознаки. Натомість, у 24,1% дітей із аутизмом переважає високий рівень розвитку пам'яті, у 39,1% середній, а в 36,8% низький рівень прояву цієї ознаки. Це свідчить про те, що у більшості дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень розвитку пам'яті. У 29,7% дітей із затримкою психічного розвитку високий рівень інтелекту, у 47,5% середній, а в 22,8% низький. Натомість, у 8,6% дітей із аутизмом переважає високий рівень інтелекту, у 46,1% середній, а в 45,3% низький. Це свідчить про те, що у більшості дітей із затримкою психічного розвитку переважає вищий рівень інтелекту. (Рис. 4).

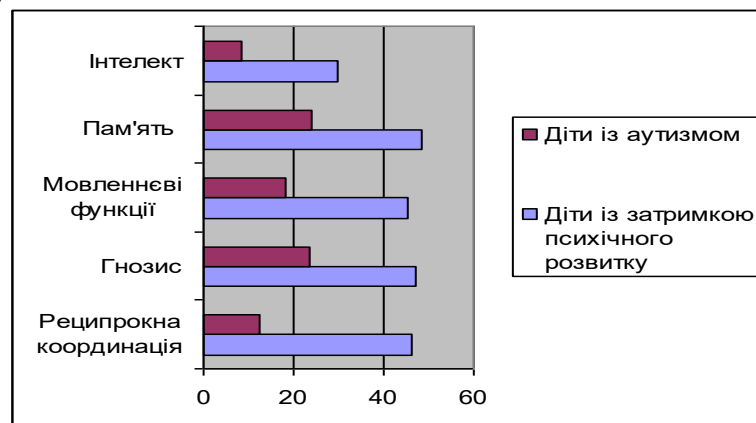

Рис. 4 Показники методики нейропсихологічної діагностики А. Р. Лурії дітей із затримкою психічного розвитку та дітей із аутизмом

Це свідчить про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий рівень реципрочної координації (шкала рухи і дії), гнозису, мовленнєвих функцій, пам'яті та інтелекту.

Можна зробити висновок про те, що у дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий рівень наполегливості, витримки, рішучості, самостійності та ініціативності, здатності до встановлення контактів, гри і зацікавлення предметами, реакції подразники, мовлення, наслідування, перцепції, дрібної та великої моторики, зорово-рухової координації. У дітей із затримкою психічного розвитку на відміну від дітей із аутизмом переважає вищий рівень реципрочної координації (шкала рухи і дії), гнозису, мовленнєвих функцій, пам'яті та інтелекту.

З допомогою порівняльного аналізу (за t-критерієм Шеффе) дітей досліджуваної групи за рівнем аутизму виявлено відмінність за рівнем витримки ($t = 3,446, df=78; \text{при } p=0,0009$). В групі дітей з нижчим рівнем аутизму вищий рівень витримки, оскільки діти із нижчим рівнем аутизму більш витривалі у виконанні навчальних завдань. Також встановлено відмінність між порівнюваними підгрупами за рівнем рішучості ($t = 2,464, df=78; \text{при } p=0,0159$). В групі дітей з нижчим рівнем аутизму виявлено вищий рівень рішучості, оскільки діти з нижчим рівнем аутизму схильні самостійно виконувати завдання. Виявлено

відмінність між порівнюваними підгрупами за рівнем самостійності ($t = 3,286$, $df=78$; при $p=0,0015$). В групі дітей з нижчим рівнем аутизму виявлено вищий рівень самостійності, оскільки діти з нижчим рівнем аутизму більш самостійні у різних сферах життєдіяльності. Виявлено відмінність між порівнюваними підгрупами за рівнем довільної регуляції ($t = 3,286$, $df=78$; при $p=0,0015$). В групі дітей з нижчим рівнем аутизму виявлено вищий рівень довільної регуляції, оскільки діти з нижчим рівнем аутизму самостійно виконують запропоновані завдання.

Можна зробити висновки про те, що у дітей із нижчим рівнем аутизму переважає вищий рівень витримки, рішучості, самостійності, довільної регуляції. Натомість, у дітей із вищим рівнем аутизму нижчий рівень витримки, рішучості, самостійності та довільної регуляції.

Висновки. Низький рівень пізнавальної діяльності дітей із аутизмом пов'язаний із низьким рівнем розумового розвитку та довільної регуляції. Самостійність пов'язана із високим рівнем розумового розвитку, цілеспрямованістю та витримкою. Високий рівень довільної регуляції, гнозису у дітей із затримкою психічного розвитку перебуває у взаємозв'язку із наполегливістю, пізнавальною діяльністю, розвитком мовленнєвих функцій, комунікації та пам'яті. У дітей із нижчим рівнем аутизму переважає вищий рівень витримки, рішучості, самостійності, довільної регуляції. Натомість, у дітей із вищим рівнем аутизму нижчий рівень витримки, рішучості, самостійності та довільної регуляції. У корекційно-виховній роботі з дітьми із аутизмом слід використовувати педагогічні прийоми, спрямовані на організацію та впорядкування навчальної діяльності. Важливо виробити у дитини зацікавленість і позитивне ставлення до навчальної діяльності та виконання корекційних програм.

Використана література

1. **Выготский Л.С.** Проблемы общей психологии // Собрание соч. в 6 т. том 2. – Київ: видавництво «Радянська школа», 1968. – 572 с.
2. **Дефектологічний словник:** навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В. М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. – 528 с.
3. **Маралов В. Г.** Основы самопознания и саморазвития: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. – 2-е изд., стер. / В. Г. Маралов. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 256 с.
4. **Обухова Л. Ф.** Детская психология: теории, факты, проблемы / Л. Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1995. – 360 с.
5. **Островська К. О.** Соціальний супровід дітей з аутизмом під час навчання / К.О. Островська, Ю.В. Рибак, У.Р.Мельник. - Львів: Тріада плюс, 2009. –175с.
6. **Островська К. О.** Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: моногр. / К. О. Островська. – Львів: Тріада плюс, 2012. – 520 с.
7. **Островська К.О.** Основи психолого-педагогічної та медичної діагностики дітей із спектром аутистичних порушень. Навчальний посібник / К. О. Островська, І. П. Островський. – Львів: Тріада плюс, 2015. – 228 с.
8. **Островська К. О.** Соціальна адаптація дорослих осіб з загальними розладами розвитку: навч. посібник / К.О.Островська. – Львів: «Тріада плюс», 2012. – 576 с.
9. **Островська К. О.** Реабілітація осіб з аутизмом у центрі денного перебування: навч. посібник / К. О.Островська, Ю. В. Рибак – Львів: «Тріада плюс», 2010. – 136 с.
10. **Островська К. О.** Особливості габілітації аутичних дітей та їх родин: навч. посібник / К. О. Островська, М.Б.Химко, Ю. В. Кудрявцева. – Львів: «Тріада плюс», 2007. – 32 с.
11. **Психогічний словник** / Під ред. В.І.Войтка – Київ, 1982. – 216 с.
12. **Рубинштейн С. Л.** Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1973. - 424 с.
13. **Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А.** Практикум по детской психологии - Владос, 1995. — 291 с.
14. **Шульженко Д. І.** Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: Монографія / Д. І. Шульженко. – К.: Д. М. Кейдун, 2009. – 385 с.
15. **Ostrowska K. O.** Peculiarities of social competence in children with different autistic levels / K. O. Ostrowska // Journal of Education, Culture and Society. – Wroclaw, 2013. – №1. – P.133 – 147.

References

1. **Vygotskiy L.S.** Problemy obschey psihologi // Sbranie soch. v 6 t. tom 2. – KiYiv: vidavnitstvo «Radyanska shkola», 1968. – 572 s.
2. **Defektolohichniy slovnyk:** navchalnyi posibnyk / Za redaktsiieiu V.I. Bondaria, V. M. Synova. – K.: «MP Lesia», 2011. – 528 s.
3. **Maralov V. G.** Osnovy samopoznaniya i samorazvitiya: Ucheb. posobie dlya stud. sred. ped. ucheb. zavedeniy. – 2-e izd., ster. / V. G. Maralov. – M.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya», 2004. – 256 s.

4. **Obuhova L. F.** Detskaya psihologiya: teorii, faktyi, problemy / L. F. Obuhova. – M.: Trivola, 1995. – 360 s.
5. **Ostrovskaya K. O.** Sotsialnyi suprovid ditei z autyzmom pid chas navchannia /K.O. Ostrovskaya, Yu.V. Rybak, U.R.Melnyk. - Lviv: Triada plius, 2009. –175c.
6. **Ostrovskaya K. O.** Zasady kompleksnoi psikhologo-pedahohichnoi dopomohy ditiam z autyzmom : monohr. / K.O.Ostrovskaya. – Lviv : Triada plius, 2012. – 520 s.
7. **Ostrovskaya K.O.** Osnovy psikhologo-pedahohichnoi ta medychnoi diahnozy ditei iz spektrom autystychnykh porushen. Navchalnyi posibnyk / K. O. Ostrovskaya, I. P. Ostrovskiyi. – Lviv: Triada plius, 2015. – 228 s.
8. **Ostrovskaya K. O.** Sotsialna adaptatsiia doroslykh osib z zahalnymy rozladamy rozvytku : navch. posibnyk / K.O.Ostrovskaya. – Lviv : «Triada plius», 2012. – 576 s.
9. **Ostrovskaya K. O.** Reabilitatsiia osib z autyzmom u tsentri dennoho perebuvannia : navch. posibnyk / K. O. Ostrovskaya, Yu. V. Rybak – Lviv : «Triada plius», 2010. – 136 s.
10. **Ostrovskaya K. O.** Osoblyvosti habilitatsii autychnykh ditei ta yikh rodyn: navch. posibnyk / K. O. Ostrovskaya, M.B.Khymko, Yu. V. Kudriavtseva. – Lviv : «Triada plius», 2007. – 32 s.
11. **Psikhohichnyi slovnyk** / Pid red. V.I.Voitka – Kyiv, 1982. – 216 s.
12. **Rubinshteyn S. L.** Problemy obschey psihologii / S. L. Rubinshteyn. – M. : Pedagogika, 1973. - 424 s.
13. **Uruntaeva G.A., Afonkina Yu.A.** Praktikum po detskoy psihologii - Vlados, 1995. — 291 s.
14. **Shulzhenko D. I.** Osnovy psikhohichnoi korektsii autystychnykh porushen u ditei: Monohrafiya / D. I. Shulzhenko. – K.: D. M. Keidun, 2009. – 385 s.

Екатерина Островская. Особенности волевой сферы детей дошкольного возраста с разным уровнем аутизма.

В статье освещены особенности волевой сферы детей дошкольного возраста с разным уровнем аутизма. В психологическом исследовании принимали участие 40 детей дошкольного возраста от 5 до 7 лет: 20 детей с аутизмом и 20 детей с задержкой психического развития. В процессе работы были использованы следующие методики: шкала тестов умственного развития А.Бине-Т.Симона; исследования волевых проявлений; методика «Исследование произвольной активности в игре» Р.М. Геворкьян; тест «Раскрась картинку» Е.Е.Кравцова; методика «Психолого - образовательный профиль» РЕР - R; нейропсихологическая диагностика А.Р. Лурии. Представлены результаты сравнительного, корреляционного анализа детей с разным уровнем аутизма.

Показано, что уровень произвольной регуляции выше для детей с задержкой психического развития, чем для детей с аутизмом, что указывает на то, что они самостоятельно выполняют задания, которые предлагает учитель. Дети с аутизмом по результатам исследований были разделены на три группы: с высоким, средним и низким уровнем аутизма. У детей с низким уровнем аутизма преобладает высокий уровень выдержки, решительности, самостоятельности, произвольной регуляции. Полученные параметры позволяют детям с аутизмом удовлетворительно выполнять коррекционную программу, что приводит к их эмоциональному, интеллектуальному и физическому развитию.

Ключевые слова: произвольная регуляция, уровень аутизма, инициативность, самостоятельность, настойчивость, выдержка, речь, память.

Ostrovskaya K. Peculiarities of volitional sphere for ASD children with different autism level.

The article highlights the features of volitional sphere for preschool children with different levels of autism. An indication of arbitrariness is relative independence from the adult preschooler in setting goals, planning and organization of their actions, knowledge itself is not a performer, and activist. Arbitrary actions provide the ability for content activities, including lesson's learning.

In the psychological study were involved 40 children of preschool age from 5 to 7 years. The following techniques were used: the scale of mental tests by A. Bine-T. Simon; study of volitional manifestations; method "Investigation of arbitrary activity in the game" by R. M. Gevorgyan; test "Paint a picture" by Ye.E. Kravtsova; method "Psychological and educational profile" RER - R; neuropsychological diagnostics by A.R. Luria. As a reference group 20 children with mental retardation were used. According to A. Bine-T. Simon test an average level of intelligence of ASD children is comparative with that for children with mental retardation. The fact allows us to compare these groups and receive adequate results. The article presents the results of comparative analysis of children with different levels of autism.

It has been shown that level of arbitrary regulation is higher for children with mental retardation, than ASD children, which indicates that they independently carry out the tasks offered by teacher. ASD children according to results of investigations were divided for three groups: with high, average and low level of autism. In children with a lower level of autism prevails the highest level of endurance, determination, independence, arbitrary regulation. The

obtained parameters allow to fulfill by ASD children the program of correctional work, which leads to their emotional, intellectual and physical development.

Keywords: arbitrary regulation, development, level of autism, initiation, independence, perseverance, endurance, speech, memory.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017 р

Статтю прийнято до друку 10.09.2017 р.

Рецензент: д.псих.н., проф. Шульженко Д.І.

УДК: 376.02

Позднякова О.Л.

ПСИХОЛОГІЧНА СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕННЯМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ

В статті визначено родину у якості значущого компонента структури виховної системи, яка виступає інтегральним засобом корекції порушень у дітей із особливими освітніми потребами. Підкреслено важливість та визначено роль родинного виховання в системі корекційних послуг. Зокрема, автором розглянуто феномен партнерства як ключовий у налагодженні ефективної співпраці навчального закладу і сім'ї. Разом з тим, автором статті, досліджено специфічні проблеми та труднощі сімей дітей з обмеженнями життєдіяльності, розв'язання яких є пріоритетом співпраці батьків і педагогів. Зазначено, що для успішного формування родинного компонента виховної системи потрібна наявність психологічного комфорту в цій інституції та скоординованого функціонування всіх компонентів виховної системи, зокрема фахівців, батьків, соціального оточення дітей із психофізичними порушеннями та спеціальної психолого-педагогічної роботи з ними. Автором наголошено, що виховна діяльність освітньо-реабілітаційного закладу має бути спрямована на розвиток у дітей з обмеженнями життєдіяльності соціальних, сімейно-побутових та комунікативних компетенцій.

Ключові слова: виховна система, корекційний процес, родина, батьки дітей з обмеженнями життєдіяльності.

Перспективи подальшого розвитку в Україні демократичного суспільства, в якому всі громадяни мають можливість реалізувати свої права та досягти повної самореалізації, у значній мірі залежать від задоволення потреб підростаючого покоління. Першочергове значення при цьому має підвищення якості освіти дітей та молоді, що є одним із пріоритетів держави та суспільства. Особливо актуальним є забезпечення ефективного функціонування та інноваційного розвитку освітньо-реабілітаційних закладів, оскільки заклади цього типу працюють з особливим контингентом учнів, які мають обмеження життєдіяльності і потребують спеціальної медико-психолого-педагогічної допомоги, спрямованої на задоволення їхніх особливих освітніх потреб, соціальну самореалізацію і розвиток життєвої компетентності.

Виконання положень нового Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII, згідно з яким «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» (стаття 12), вимагає подолання певного розриву між роботою освітньо-реабілітаційних закладів і сучасним соціокультурним життям, яке стрімко розвивається в умовах викликів XXI століття: глобалізації, інформатизації, розвитку нових технологій, зростання динаміки суспільних процесів тощо. Випускники мають вступати у доросле життя з компетентнісним потенціалом, достатнім для успішного виконання своїх громадянських і професійних обов'язків, для повноправної участі в соціальній практиці. Забезпечити такі результати можуть лише ті освітньо-реабілітаційні заклади, в яких виховна діяльність організована на системних засадах і спрямована на розвиток у школярів з обмеженнями життєдіяльності життєвої компетентності в єдності усіх її складових. Виховна система закладу має бути осередком активної діяльності всіх дітей, їхнього самоврядування, колективної відповідальності і співтворчості. У цьому контексті наукового дослідження та практичного вирішення вимагає проблема інноваційного розвитку системи виховної